KURGU SANATI

HENRY MILLER

ART OF FICTION
Paris Review Röportajı (Londra 1961)
Röportajı Gerçekleştiren: George Wickes
Tercüme ve Dipnotlar: Ziriab Mobile (İstanbul 2010)
http://www.ziriabmobile.org/

PR
Öncelikle, yazma sürecine tam olarak nasıl giriyorsunuz? Mesela Hemingway gibi kalemtıraşla kalemlerinizi açarak mı?

Miller
Hayır, hiç öyle bir rutinim yok. Genellikle kahvaltının hemen ardından çalışmaya başlarım. Tek yaptığım daktilomun karşısına oturmaktır. Yazamadığımı fark ettiğimde, bırakıp kalkarım. Prensip olarak sürdürdüğüm bir hazırlık aşaması yok.

PR
Gün içinde daha iyi çalıştığınız zamanlar var mı? Ya da daha verimli çalışabildiğiniz günler?

Miller
Artık sabahları çalışmayı tercih ediyorum, yalnızca iki ya da üç saat için. Eskiden gece yarısından sonra başlayıp hava ağarana dek çalışırdım ama bu yazarlığımın ilk yıllarında böyleydi. Hatta Paris'te yaşamaya başladığım henüz ilk zamanlarda, sabahları çalışmanın çok daha iyi olduğunu fark etmiştim. Ama o sıralar masanın başında çok uzun saatler boyunca kalırdım. Sabahları çalışır, öğle yemeğinden sonra biraz kestirir, ardından kalkıp yeniden çalışmaya dönerdim, bazen gece yarısına dek sürerdi. Ama son on ya da on beş yılda, bu kadar çok çalışmanın gereksiz olduğunu anladım. Aslında kötü bir şey bu kadar çalışmak; kaynaklarınızı hızla kurutmuş oluyorsunuz.

PR
Hızlı yazdığınızı düşünüyor musunuz? Perlés[1], en hızlı yazan yazarlardan biri olduğunuzu söylüyor.

Miller
Evet, bunu birçok insan söylüyor. Yazarken çok gürültü çıkarıyor olmalıyım. Hızlı yazdığımı sanıyorum. Ama bu değişken bir durum. Bir süre için hızlanıyorum, ardından takılıp kaldığım anlar oluyor, tek bir sayfa çıkarmak için bazen bir saatimi harcıyorum. Ama bu nadiren olur çünkü takıldığımı anladığımda genellikle bu zor kısmı geçip devam ederim; sıkıştığım o noktaya zihnimi toparladığım bir başka gün dönerim.

PR
Bir kez hızınızı aldıktan sonra, ilk dönem kitaplarınızı yazmak ne kadar sürmüştür?

Miller
Buna cevap vermek güç. Bir kitabın ne sürede tamamlanacağını asla öngörememişimdir. Bugün bile ortaya bir şeyler çıkarmak için oturduğumda, bunun ne kadar zaman alacağını söyleyemem. Hem bir yazarın kitabına başladığı ve son noktayı koyduğu

---

[1] Alfred Perlés, Avusturyalı yazar. Perlés, Clichy'nin sakin günlerinde (Ara Yayıncılık, İstanbul 1992) Miller'la aynı evi paylaşmış ve çalıştığı Chicago Tribune gazetesinin Paris ofisine Miller'ın da girmesini sağlamıştır. 1930'lardan 2. Dünya Savaşı'na dek uzanan dönemde Miller'ın yanısıra Lawrence Durrell ve Anaïs Nin gibi isimlerle Paris'te hareketli bir yaşam süren Perlés, "Yengeç Dönencesi"nin de asıl karakterlerinden biridir.

tarihleri olduğu gibi kabul etmek bana göre yanlış. Bu tarihler arasında durmaksızın yazmayı sürdürdüğü anlamını çıkaramayız. “Sexus”u, hatta “Rosy Crucifixion” üçlemesinin tamamını ele alalım. Sanırım 1940'larda başladım ve halen yazmayı sürdürüyorum. Bütün bu zaman diliminde üçleme üzerine çalıştığımı düşünmek saçma olur. Bazen bir yıl için hiç aklıma gelmediği zamanlar bile olmuştur. O halde tarihlerden nasıl konuşabiliriz ki?

PR
“Yengeç Dönencesi”ni birkaç kez yeniden yazdığınızı biliyoruz. Muhtemelen bu kitap, diğerlerinden daha fazla sıkıntıya neden olmuştur, elbette bunun ilk kitabınız olduğunu da hesaba katıyoruz. Peki ama bugün yazmak size daha kolay gelmiyor mu?

Miller
Bence anlamsız sorular bunlar. Bir kitabın ne sürede yazıldığının ne önemi var ki? Bunu gidip Simenon'a soracak olsaydınız, size kesin bir yanıt verirdi. Sanırım onun için bir kitabın yazılması dört ila yedi hafta arası bir süre alıyor. Bu süreyi kesin olarak verebilir çünkü kitapları genellikle belli bir uzunlukta. Ama Simenon istisnalardan biri. "Şimdi oturup bu kitabı yazağım," diyen bir adamın kendini tamamen bu işe vermesi lazım. Kendini kapatmak zorunda, ne yapacak ne de düşünecek başka hiçbir şeyi olmamalı. Ama ben asla böyle bir hayat sürmedim. Bir yandan yazarken, bir yandan da ilgilenecek bir yığın başka şey vardı benim için.

PR
Çok fazla düzeltme ya da değişiklik yapar mısınız?

Miller
Bu da oldukça değişken bir durum. Yazarken asla düzeltme ya da redaksiyona girişmem. Eski tarzda yazdığımı söyleyebiliriz bu anlamda. Ama üzerinden biraz zaman geçtikten sonra (yazdıklarımın bazen bir, bazen de iki ay soğumasını beklerim), bir kez daha önüme alırım. İşte bu, yazdıklarıma son halini vereceğim harikulade bir zamandır. Elime baltamı alıp cümlelerin arasına dalarım. Ama her zaman değil. Bazen tam istediğim gibi yazdığım zamanlar da oluyor elbette.

PR
Nasıl redaksiyon yapıyorsunuz?

Miller
Redaksiyon yaparken mürekkepli dolmakalem kullanırım, istemediğim yerleri çizer, gerektiğinde yeni cümleler eklerim. Ardından elimdeki taslak harikulade bir görünüm kazanır, tıpkı bir Balzac parçası gibi. Sonrasında metni daktiloyla yeniden yazarım ve bu esnada daha da çok değişikliğe giderim. Tüm metinlerimi kendim daktilo etmeyi tercih ediyorum çünkü istediğim değişiklikleri yapmış olduğumu düşünsem de, yalnızca tuşlara basmanın verdiği his bile düşüncelerimi keskinleştiriyor ve kendimi, tamamladığımı sandığım bir metni yeniden yazarken buluyorum.

PR
Makineyle aranızda olan bir etkileşim sürecinden mi bahsediyorsunuz?

Miller
Evet, makine bir anlamda uyarıcı bir nitelik kazanıyor. Bir tür işbirliği gibi.

PR
"Hayatımın Kitapları"nda[2] birçok yazarla ressamın rahatsız pozisyonlarda çalıştıklarını söylüyorsunuz. Bunun gerçekten bir yararı var mı?

Miller
Evet. Yazarın ya da sanatçının çalışırken düşüneceği son şey rahatıdır. Belki bu rahatsızlık, süren işe kendisinden bir şey katıyordur, belki de bir uyaran durumundadır. Aslında çok daha iyi şartlarda çalışabilecek birçok sanatçı genellikle sefil koşulları tercih eder.

PR
Bu rahatsızlıklar bazen de psikolojik olmuyor mu? Dostoyevski'nin durumunu düşünecek olursak...

Miller
Bilmiyorum. Dostoyevski'nin her zaman berbat bir ruh halinde olduğunu biliyorum ama psikolojik rahatsızlıklarını bilinçli olarak tercih edip etmediğini kesinleyemeyiz. Hayır, bundan kuşkuluyum. Bilinçsiz bir şekilde olmadıkça, kimsenin bu tür şeyleri kendisinin seçtiğini düşünmüyorum. Ama birçok yazarın kasvetli bir tabiata sahip olduğu doğru. Her zaman başlarında ciddi sıkıntılar var. Dahası, yalnızca yazarken ya da yazdıkları için de değil, hayatlarının her kısmında: evlilikle, aşkla, işle, parayla, her şeyle. Tümü de birbirine bağlı; tümü de aynı durumun bir parçası. Yaratıcı kişiliğin bir tarafıdır bu. Bütün yaratıcı kişilikler böyle değildir ama bazıları kesinlikle böyle.

PR
Kitaplarınızdan birinde, yazdığınız her şeyin size sanki "dikte edildiğinden" bahsediyorsunuz; her şey sizin aracılığınızla kağıda dökülüyor. Bu nasıl bir süreç?

Miller
Aslında bu nadiren yaşadığım bir durum. Birisi kontrolü devralıyor ve siz yalnızca söylenenleri kağıda geçiriyorsunuz. Bu durum kendisini en güçlü şekilde D.H. Lawrence çalışmamda gösterdi; hiçbir zaman tamamlayamadığım bir çalışma. Ve tam da bu nedenden, çok fazla düşünmek zorunda kaldım. Görüyorsunuz, düşünmek kötü bir şey bence. Bir yazar çok fazla düşünmemeli. Ama Lawrence çok fazla düşünmemi gerektiriyordu ve düşünmek konusunda iyi olduğumu söyleyemem. Düşüncelerimi zihnimin derinliklerinde toplarım ve yazmaya oturduğumda tam olarak ne yaşanacağına dair bir fikrim olmaz. Elbette ne üzerine yazmak istediğimi bilirim ama bunu nasıl dile getireceğimi çok fazla kafaya takmam. Oysa bu kitapta, birçok fikirle boğuşurken buldum kendimi; bir biçime ve anlama sahip olmam gerekiyordu, bu da belirsizdi. Neresinden baksanız iki yıl bu iş üzerinde durmuşumdur. Bir yandan usanmış olsam da, bende bir saplantı halini almıştı, bir türlü elimden bırakamıyordum.

---

[2] "The Books in My Life", New Directions, New York 1952.

Uyuyamıyordum bile. Dediğim gibi, dikte durumu kendisini en çok bu çalışmada gösterdi. "Oğlak Dönencesi" ve diğer kitapların bazı kısımlarında da olmuştur. Bu pasajların kendisini belli ettiğini düşünüyorum. Ama diğerleri bunu fark edebildi mi bilmiyorum.

PR
Kadans dediğiniz pasajlar mı bunlar?

Miller
Evet, bu tabiri kullanmıştım. Kastettiğim pasajlar düzensizdir, kelimeler üst üste binmiştir. O şekilde sonsuza dek devam edebilirmiş gibi görünürler. Bunun, bir yazarın her zaman yazması gereken tarz olduğunu düşünüyorum. Burada asıl farkı görüyorsunuz, büyük bir fark bu; düşünce, davranış ve disiplin konusunda Batı ve Doğu arasındaki fark. Diyelim ki bir Zen sanatçısı bir şey yapacaksa, disiplin ve meditasyon açısından uzun bir hazırlık sürecine girer, derin düşüncelere dalar, ardından hiçbir düşünce kalmaz, sessizlik ve boşluk oluşur. Aylarca, yıllarca sürebilir bu. Ardından işe koyulduğunda, yıldırım gibi düşer istediği şey. Sonuç kusursuzdur. Bütün sanatın bu şekilde olması gerektiğini düşünüyorum. Ama kim bu şekilde yapıyor ki? Uğraşlarımıza karşıt yaşamlar sürüyoruz.

PR
Size göre, bir yazarın Zen kılıç ustaları gibi gireceği belli bir koşullanma süreci var mı?

Miller
Bunu bilinçli yapıyor olsun olmasın, her sanatçı şu ya da bu şekilde kendisini disipline sokar ve koşullandırır. Her sanatçının kendisine ait bir tarzı vardır. Sonuçta, asıl yazdığınız zamanlar çoğunlukla daktilodan, çalışma masanızdan uzaktayken olur. Sessiz sakin bir anda olabilir bu; yürüyüş yaparken, tıraş olurken, oyun oynarken ya da aslında hiç de alakalı olmadığınız birisiyle konuşurken bile olabilir. Ne yapıyor olursanız olun, zihniniz bu sorun üzerinde çalışıyordur. Bu yüzden, daktilonun karşısına geçtiğinizde yaptığınız şey yalnızca aktarmak olur.

PR
Az önce, kontrolü devralan biri olduğunu söylemiştiniz.

Miller
Evet, elbette. Kim yazıyor büyük kitapları. Adları kapaklarda olan bizler değil. Kimdir sanatçı? Anteni olan bir adam; atmosferdeki, kozmostaki frekansları nasıl yakalayacağını bilen biri. Tek yeteneği, frekansları yakalayabilmek. Nedir orijinal olan? Yaptığımız, düşündüğümüz her şey zaten var; biz yalnızca aracıyız, bu kadar. Mevcut olanı kullanıyoruz, dönüştürüyoruz. Çoğu zaman, dünyanın farklı noktalarında önemli fikirlerin, büyük bilimsel buluşların aynı anda ortaya çıkmasının nedeni nedir? Bu durum, bir şiiri, önemli bir romanı ya da herhangi bir sanat eserini oluşturan elementler için de geçerli. Zaten bu elementler havada, yalnızca sesleri yok, bu kadar. Kendilerini ortaya çıkarması için sanatçıya, yani bir çevirmene ihtiyaç duyuyorlar. Evet, bazılarının zamanının ötesinde olduğu elbette doğru. Ama bugün sanatçının, bir bilim adamı kadar

zamanın ötesinde olduğunu düşünmüyorum. Sanatçı geriden geliyor biraz; imgelemi bilim adamlarıyla aynı tempoyu tutturmuş değil.

PR
Belli insanların yaratıcı olması gerçeği üzerine ne düşünüyorsunuz? Angus Wilson, yazarın bir tür travma yüzünden yazdığını, yaşadığı nevrozun üstesinden gelmek için sanatını bir terapi olarak kullandığını söylüyor. Diğer taraftan, karşıt bir görüşte olan Aldous Huxley ise esasen yazarın aklının başında olduğunu ve bir nevroza sahipse, bunun yalnızca bir yazar olarak kendisi için handikap olabileceğini belirtiyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Miller
Bence bu durum yazardan yazara değişiklik gösterir. Yazarlar üzerine bu türden genellemelere gidemezsiniz. Yazar da sonuçta diğerleri gibi bir insandır; nörotik bir tabiata sahip olabilir veya olmayabilir. Demek istediğim, sahip olduğu nevroz ya da kişiliğini oluşturduğu söylenen her neyse, yazdıklarının nedeni illa ki bu değildir. Bir insanın neyi neden yazdığının çok daha gizemli bir şey olduğunu düşünüyorum; kendi hesabıma burnumu buna sokmak da istemem. Az önce yazarın anteni olan bir adam olduğunu söylemiştim; bir yazar ya da sanatçı olarak kendisinin tam olarak kim ya da ne olduğunu biliyor olsaydı, önemini yitirirdi. Kendisini, diğerleri için kullanması gereken belli yeteneklerle donatılmış bir adam olarak görürdü, o kadar. Gurur duyacağı bir şey olmazdı, adının hiçbir anlamı, ağırlığı kalmazdı, egosu sıfırlanırdı. Yalnızca bir araca dönüşürdü.

PR
Böyle bir yeteneğe sahip olduğunuzu ne zaman fark ettiniz? Ne zaman yazmaya başladınız?

Miller
Western Union için çalıştığım yıllarda başlamış olmalıyım. Kesin olan şu ki, ilk kitabımı bu dönemde yazdım. Başka şeyler de yazmışımdır ama asıl olan, Western Union'dan ayrıldıktan sonraki dönemdir. 1924'te. Yazar olmaya ve kendimi bütünüyle buna adamaya karar verdiğim zamandır bu.

PR
Demek oluyor ki, "Yengeç Dönencesi" yayınlanmadan 10 sene önce yazmaya başlamıştınız?

Miller
Aşağı yukarı. "Yengeç Dönencesi"nden önce iki roman tamamlamıştım.[3]

PR
Bu dönemden biraz bahseder misiniz?

---

[3] "Tropic of Cancer", Obelisk Press, Paris 1934. Miller, Paris öncesinde, 1927 yılında "Moloch or This Gentile World" ve 1928-1930 arasında "Crazy Cock" kitaplarını yazmış olsa da, yayınlanan ilk kitabı "Yengeç Dönencesi"dir (Parantez Yayınları, İstanbul 2004).

Miller
"Sexus-Plexus-Nexus" üçlemesinde bu döneme dair çok fazla şey bulabilirsiniz. "Nexus"un son yarısında da bu ilk yıllara dair epey şey olacak. Bu yıllarda yaşadığım türbülansları anlattım; fiziksel yaşantımı, zorlukları. İt gibi çalışıp duruyordum, ne diyebilirim ki, aynı zamanda bir pusun içindeydim. Ne yapacağımı bilmiyordum. Nereye gittiğimi göremiyordum. Sözde bir roman üzerinde çalışıyor olmalıydım, şu büyük romanımı artık yazmalıydım, oysa bir yere ilerlediğim yoktu. Bazen günde üç-dört satırdan fazlasını yazamazdım. Gece geç saatte karım eve gelir ve nasıl gittiğini sorardı (ona asla daktiloya takılı olan kağıttakileri göstermezdim). Harika gittiğini söylerdim ben de. O da, romanın neresinde olduğumu sorardı bu defa. Aslında yazmış olmam gereken tüm o sayfalardan yalnızca üç ya da dördünü yazmış olmama rağmen, sanki yüz-yüz elli sayfa yazmış gibi anlatırdım ben de. Anlatmaya devam eder ve karıma anlatırken yazılmamış romanımı da kurmaya devam ederdim. Yalan söylediğimin gayet farkında olsa da beni dinler, cesaretlendirirdi. Ertesi gün gelip, geçen gün kendisine anlattığım bölümün nasıl gittiğini sorardı. Ama görüyorsunuz, her şey yalandı, ikimiz arasında uydurulmuş bir yalan. Harikuladeydi, harikulade...

PR
Bütün bu otobiyografik parçaları bir bütün olarak tasarlamanız ne zamana denk düşüyor?

Miller
Karımın Avrupa'ya gittiği ve tek başıma kaldığım 1927 yılına. Bu dönemde Queens Park Müdürlüğü'nde bir işim vardı. Bir gün mesainin sonunda, hayatımın kitabını planlama fikrinin cazibesine kapıldım ve bütün gece bu fikirle uğraşıp durdum. O ana dek yazdığım her şeyi kırk-elli sayfada, telgraf tarzı kısa notlarla bir plan ekseninde topladım. Ama o güne dek yazdığım her şey oradaydı. "Oğlak Dönencesi"nden "Sexus-Plexus-Nexus"a dek uzanan bütün kitaplar (Paris yıllarını anlatan "Yengeç Dönencesi" haricinde), karımla tanışmamdan Avrupa'ya gidene dek geçen o yedi seneyi kapsıyor. Ne zaman gideceğimi bilmiyordum ama önünde sonunda gidecektim. Amerika'dan ayrılmadan önceki zamanlar, yazarlık hayatımın da en can alıcı dönemidir.

PR
Lawrence Durrell, yazarın eseri içinde bir çıkış yapma ihtiyacında olduğundan bahseder – kendi sesini duymaya yönelik bir ihtiyaç. Aslında bu esas olarak size ait bir saptama değil mi?

Miller
Evet, sanırım. Her halükarda, ben bunu "Yengeç Dönencesi"nde yaşadım. "Yengeç Dönencesi"ne dek herkesten etkilenebilen, sevdiğim tüm yazarların ses tonunu alabilen, bütünüyle orijinallikten uzak bir yazar olduğumu düşünebiliriz. Bir yazın adamıydım, diyelim şuna. Ama hiç de yazınsal olmayan bir adama dönüştüm birdenbire: kabloları kestim. Yalnızca elimden gelen neyse onu yapacağımı, her kimsem bunu dile getireceğimi söyledim kendime. Birinci tekil şahısta ve yalnızca kendi hayatım hakkında yazmamın nedeni budur. Yalnızca kendi deneyimlerimin ışığında, bildiğim ve hissettiğim şeyleri yazmaya karar verdim. Kurtuluşum da böyle oldu.

PR
“Yengeç”ten önceki romanlar nasıldı?

Miller
Bu romanlarda benden izler bulabileceğinizi düşünüyorum. Bulmanız gerekir. Ama o zamanlar yazan birinin bir hikayesi olması gerektiğini düşünürdüm, ortaya dökülecek bir olaylar dizisi. Asıl içerikten ziyade biçimle, neyi nasıl dile getireceğimle ilgileniyordum.

PR
"Yazınsal" yaklaşımla kastettiğiniz bu mu?

Miller
Evet, bir an önce kurtulmanız gereken, anlamsız, işe yaramaz bir şey. Bir yazarın içindeki yazın adamı öldürülmek zorunda. Elbette bu adamı asla öldüremezsiniz, bir yazar olarak sizin için hayati değer ifade eden bir unsurdur bu ve kesinlikle tüm sanatçılar da teknikle büyülenmiş durumdadır. Ama yazarlığın diğer tarafında siz varsınız. En iyi tekniğin tekniksizlik olduğunu keşfettim. Hiçbir zaman belli bir yaklaşım tarzına tutunmak zorunda olduğumu düşünmemişimdir. Açık ve esnek kalmaya çalıştım, rüzgarla ya da düşünce akımlarıyla yön değiştirmeye hazır bir durumda. İlla bir kulp takacaksak, esnek ve uyanık olmamı, yazarken neyin iyi olduğunu düşünüyorsam onu kullanmamı, benim tekniğim olarak düşünebiliriz.

PR
"Bütün Gerçeküstücülere Açık Mektup"ta, "Daha bu kelimeyi hiç duymamış olduğum Amerika'da gerçeküstü bir tarzda yazıyordum," diyorsunuz. Peki şimdi gerçeküstüyle neyi kastediyorsunuz?

Miller
Paris'te olduğum zamanlarda, bir şekilde bu kelimeyi her şeyden daha iyi açıklayan, oldukça Amerikan bir tabirimiz vardı: "Öne geçelim!" derdik. Bunun anlamı en derinlere girmek, biliçaltına dalmak, yalnızca içgüdülerinizle hareket etmek, dürtülerinizi ya da kalbinizi takip etmekti, ne derseniz deyin. Elbette bu benim yorumum, gerçeküstücü doktrin filan değil; korkarım André Breton'u da pek bağlayacağını sanmıyorum. Öte yandan Fransızların gerçeküstücü doktrini de bana çok anlam ifade etmedi. Umrumda olan yalnızca bu kavram içinde farklı anlatım, farklı ifade yolları bulmuş olmamdı; eklemlenen ve daha üst noktaya taşınan ama aynı zamanda sağduyuyla kullanılması gereken bir şey. Tanınmış gerçeküstücüler kendi tekniklerini kullanıma soktuklarında, bunu oldukça bilinçli bir şekilde yapıyorlarmış gibi göründü bana. Ve zaman içinde bu teknik anlaşılmaz bir hal aldı, bir amacı kalmamıştı. Anlaşılabilirliğinizi tümüyle yitirdiğinizde, siz de kaybolursunuz diye düşünüyorum.

PR
Gerçeküstücülük, "gecenin içine doğru" tabiriyle kastettiğiniz şey mi?

Miller
Evet, söz konusu olan öncelikle rüyalardı. Gerçeküstücüler rüyalarını malzeme edindiler ki bu, deneyimin fevkalade ölçülerde verimli olabilen bir yüzüdür. Bilinçli ya da değil, bütün yazarlar, gerçeküstücü olmasalar dahi, rüyalarından faydalanırlar. Uyanık zihin sanatta en az kullanışlı olandır. Yazma sürecinde kişi kendisi için bilinmez durumda olanı dışarı çıkarmaya çalışır; yalnızca bilincinde olduğunuz şeyleri ortaya koymanın anlamı yoktur ve ne yazanı ne de okuyanı bir yere götürür. Herhangi biri biraz pratikle bunu yapabilir, bu türden bir yazarlığa soyunabilir fakat bu anlamsızdır.

PR
Lewis Carroll'un bir gerçeküstücü olduğunu söylemiştiniz. Carroll, sizin de bazı zamanlarda kullandığınız zırvalama (jabberwocky) tarzını akla getiriyor.

Miller
Evet, evet, Carroll çok sevdiğim bir yazar. O kitapları yazmış olmak ya da onun ortaya koyduğu şeye biraz olsun yaklaşabilmek için hiç düşünmeksizin sağ kolumu verirdim. Projemi tamamladığımda yazmaya devam edecek olursam, bütünüyle saçma şeyler yazmak isterim.

PR
Dadaizm hakkında ne düşünüyorsunuz? Hiç ilginiz oldu mu?

Miller
Dadaizm benim için gerçeküstücülükten daha önemliydi. Dadaist hareket tam anlamıyla devrimsel bir nitelikteydi; mevcut durumu tersine çevirmek, günümüz yaşantısının mutlak deliliğini ya da tutunduğumuz tüm değerlerin aslında hiçbir şey ifade etmediğini göstermek için girişilen, olabildiğince bilinçli bir çabayı yansıtıyordu. Dadaist hareket içinde harikulade adamlar yer aldı ve bu adamlar mizah yeteneğine sahipti. Sizi hem kahkahalarla güldüren hem de düşünmeye iten bir şeydi.

PR
"Kara İlkbahar"da[4] Dadaizm'e oldukça yaklaştığınızı düşünüyoruz.

Miller
Hiç kuşkusuz öyle. Bu kitap etkilenmeye en açık olduğum dönemde yazıldı; Avrupa'ya ayak bastığımda geçerliliğini koruyan her şeye açıktım. Devam eden bu akımlardan bazılarını Amerika'dayken de biliyordum, bu doğrudur. "Transition" dergisini[5] Amerika'da takip ediyorduk mesela. Jolas, adını daha önce hiç duymadığımız tuhaf yazar ve sanatçıları seçmekte çok becerikliydi. Marcel Duchamp'ın "Nude Descending A

---

[4] "Black Spring", Obelisk Press, Paris 1936. Tercümesi, "Kara İlkbahar", Yaba Yayınları Kelepir Kitaplar Serisi, İstanbul 1997.
[5] 1927 yılında şair Eugene Jolas tarafından kurulan edebiyat dergisi. 1938'e dek basılan ve ana eksenine deneysel edebiyatı alan "Transition", modernist, gerçeküstücü ve dadaist yazarları yayınlamış; dönemin birçok genç sanatçısını da etkilemiştir. "Transition"da yer alan yazarlar içinde Gertrude Stein, Hemingway, Beckett, Dylan Thomas, Gide, André Breton, Hans Arp, Paul Bowles gibi önemli isimler sayılabilir.

Staircase"ini ve diğer harikulade eserleri görmek için Armory Show'a[6] gittiğimi anımsıyorum. Aklım başımdan gitmişti, gördüklerim karşısında mest olmuştum. Aradığımı bulmuştum ve daha öncesinde bilmediğim bu şeyler aslında bana oldukça aşinaydı.

PR
Amerika ya da İngiltere'ye kıyasla Avrupa'da daha iyi anlaşıldınız ve takdir gördünüz. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Miller
Öncelikle Amerika'da anlaşılabilmek için çok fazla şansa sahip değildim çünkü kitaplarım orada yayınlanamıyordu. Ama bunun ötesinde, yüzde yüz Amerikalı olduğumu bilsem de (ve her geçen gün bunun daha da farkına varıyorum), Avrupalılarla ilişki kurmak benim için her zaman daha kolay oldu. Onlarla konuşabiliyor, düşüncelerimi daha kolay dile getiriyor, daha hızlı anlaşılabiliyordum. Amerikalılara nazaran Avrupalılarla çok daha içli dışlıydım.

PR
Patchen[7] üzerine kitabınızda, Amerika'da, bir yazarın ödün vermediği müddetçe asla kabul görmeyeceğini söylüyorsunuz. Sizce durum halen böyle mi?

Miller
Evet, hem de her zamankinden daha güçlü. Amerika'nın sanatçıya karşı olduğunu hissediyorum; sanki Amerika'nın asıl düşmanı sanatçılarmış gibi. Çünkü sanatçı bireysellikten, yaratıcılıktan yanadır ve bu da, hiç Amerikan sayılamayacak bir şeydir. Bütün ülkeler içinde (ancak elbette ki komünist ülkeleri bu açıdan görmezden gelmeliyiz), Amerika'nın en mekanik ve robotize ülke olduğunu düşünüyorum.

PR
1930'lu yıllarda Paris'te, Amerika'da olmayan neyi buldunuz?

Miller
İlk akla gelen, Amerika'da kesinlikle yaşamadığım bir özgürlük. İnsanlarla temasa geçmenin Avrupa'da çok daha kolay olduğunu hissetmiştim. Kendi türümden olan insanlarla ekseriyetle Paris'te tanışabildim. Her şeyin ötesinde, bana müsamaha gösterildiğini hissettim. Anlaşılmak ya da kabul görmek için talepte bulunmadım. Müsamaha gösterilmesi gayet yeterliydi. Amerika'da asla bunu hissetmemişimdir.

---

[6] 1913 yılında New York'ta düzenlenen ve zaman içinde fenomene dönüşen sanat sergisi. Armory Show yalnızca gerçekçi sanata aşina olan New York halkını ilk kez modern sanatla tanıştırırken, Amerikan sanatçıları için de, çok daha bağımsız bir güzergahta kendi dillerini oluşturmaları açısından katalizör etkisi göstermiştir.

[7] Kenneth Patchen, eserleri dadaist ve gerçeküstücülerin yanı sıra beat edebiyatıyla da doğrudan bağlantılar taşıyan Amerikalı şair ve romancı. Yaşamı ve işbirliği yaptığı yazar, şair, müzisyen ve sanatçılar bir dipnota sığmayacak kadar geniş bir harita oluşturan Patchen, slam poetry ve görsel/deneysel şiir okumaları gibi birçok modern performans türünün öncüsü olarak kabul edilebilir. Söz konusu Miller kitabı, 1946 tarihli "Patchen: Man of Anger and Light" başlıklı uzun makaledir.

Hiçbir zaman. Avrupa ise benim için yeni bir dünya gibiydi. Ama düşünüyorum da, Amerika dışında hemen her yerde bu durum yaşanabilirdi; farklı bir dünyada olmak yeterliydi, bir yabancı olmak. Bu benim, nasıl desem, psikolojik tuhaflığımın bir parçası sanırım; hayatım boyunca her zaman farklı, yabancı olanı sevdim.

PR
Yani 1930'larda Yunanistan'a gitmiş olsaydınız da aynı şeyi bulabilirdiniz, öyle mi?

Miller
Belki tam olarak aynı şeyi bulamazdım ancak orada da Paris'teki kendini ifade etme özgürlüğünü ve kişisel kurtuluşu bulabilirdim diye düşünüyorum. Şu anda olduğum yazar olamazdım belki ancak her halükarda kendimi bulabilirdim. Amerika'da aklımı kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştım. Ya da intihar. Etrafımdaki dünyadan bütünüyle yalıtılmış durumdaydım.

PR
Peki Big Sur? Orada da anlayışlı bir çevre bulabildiniz mi?

Miller
Ah, hayır, doğanın kendisi dışında orada bu türden bir şey yoktu. Yapayalnızdım ve zaten böyle olmasını istiyordum. Oraya yerleşmemin nedeni yalıtılmış bir yer olmasıydı. O sıralar, nerede bulunursam bulunayım yazabilmeyi öğrenmiştim zaten. Benim için her halükarda harika bir değişim oldu Big Sur. Kentleri kesinkes ardımda bırakmıştım; kent yaşamını yeterince almıştım. Ama elbette ki Big Sur'u bilinçli olarak seçmedim. Bir gün bir arkadaşım beni orada bıraktı ve "Gidip şu şu insanları bul, sana kalacak bir yer ayarlarlar, harikulade bir yerdir, seveceğini sanıyorum," diyerek çekip gitti. Her şey de böyle başlamış oldu. Öncesinde Big Sur'un adını bile duymamıştım. Robinson Jeffers okuduğum için Point Sur'u biliyordum. Paris'te Café Rotonde'de “Point Sur'daki Kadınlar”ı okumuştum. Bunu asla unutmayacağım.

PR
Siz her zaman bir kent çocuğu oldunuz; bu şekilde doğaya karışmanız şaşırtıcı değil mi?

Miller
Bende Çin doğası var. Antik Çin'de bir sanatçı ya da filozof kocadığında, doğaya döner. Huzur içinde yaşamak ve meditasyon yapmak için.

PR
Ama sizin için bu durum bir tesadüf gibi değil mi?

Miller
Kesinlikle. Hayatımda önem ifade eden her şey bu şekilde gerçekleşti; kazayla, şansla. Ama elbette buna da inanıyor değilim. Her zaman, işlerin bu şekilde gelişmesinin bir neden doğrultusunda olduğunu, buna yazgılı olduğumu düşünmüşümdür. Benim için her şey oldukça açık aslında.

PR
Neden yaşamak için bir daha hiç Paris'e dönmediniz?

Miller
Birkaç nedenden. Öncelikle Big Sur'a yerleştikten kısa bir süre sonra evlendim, çocuklarım oldu, ardından parasız kaldım, sonra da Big Sur'a aşık olduğumu fark ettim. Paris'deki hayatıma geri dönmeyi istemedim, bitmişti. Arkadaşlarımın çoğu orayı terk etmişti zaten, savaş her şeyi paramparça etmişti.

PR
Gertrude Stein, Fransa'da yaşamanın İngilizcesini arıttığını; dilini gündelik hayatta kullanmamasının kendisine sahip olduğu üslubu kazandırdığını söylüyor. Paris'te yaşamanın sizin üzerinizde de böyle bir etkisi oldu mu?

Miller
Tam olarak değil ama ne demek istediğini anlıyorum. Elbette Paris'teyken Gertrude Stein'in konuştuğundan çok daha fazla İngilizce konuşma fırsatım oldu. Diğer bir ifadeyle, hayatımda Stein'a kıyasla daha az Fransızca vardı. Gene de Fransızcayla sarmalanmıştım. Gündelik hayatınıza yabancı bir dilin hakim olması kendi dilinizi keskinleştiriyor; daha öncesinde hiç farkında olmadığınız gölgelerin, nüansların ayırdına varmaya başlıyorsunuz. Ayrıca, belli kalıp ya da ifadeleri hatırlamaya yönelik bir açlık duymanıza neden olan bir unutma sürecine de giriyorsunuz zaman içinde. Kendi dilinizin çok daha fazla farkında olmaya başlıyorsunuz.

PR
Gertrude Stein ya da çevresiyle bir ilişkiniz oldu mu?

Miller
Hayır, hiç. Ne kendisiyle tanıştım ne de çevresinden birileriyle. Ama o zamanlar hiçbir çevre hakkında çok fazla bilgiye de sahip değildim. Her zaman yalnız bir kurttum, her zaman gruplaşmalara, çevrelere, mezheplere, ekollere karşıydım. Birkaç gerçeküstücü tanıyordum ama hiçbir zaman gerçeküstücü bir grubun ya da herhangi bir grubun üyesi olmadım.

PR
Paris'te Amerikalı yazarlarla tanışıklığınız yok muydu?

Miller
Lowenfels, Putnam ve Fraenkel'i tanıyordum. Sherwood Anderson, Dos Passos, Steinbeck ve Saroyan'la ise daha sonra Amerika'da tanıştım. Yalnızca birkaç kez karşılaşmışızdır, daha fazla değil. Hiçbir zaman tam anlamıyla bir ilişkimiz olmadı. Tanıştığım Amerikalı yazarlar içinde en çok hoşlandığım Sherwood Anderson oldu. Dos Passos da sıcakkanlı, harikulade bir dosttu ama Sherwood Anderson'un yazdıklarına, tarzına, kullandığı dile hayran kalmıştım. Her ne kadar birçok konuda, özellikle de Amerika üzerine dönen tartışmalarımızda ikimiz de kalın kafalı adamlar olsak da, bir insan olarak onu sevmiştim. Amerika'yı seviyordu, ülkesini yakından tanıyordu;

insanlarını ve Amerika'nın kendisini. Hakkında her şeyi seviyordu aslında. Bense tam zıttıydım. Ama gene de Amerika hakkındaki konuşmalarını dinlemeyi seviyordum.

PR
Çok fazla İngiliz yazar tanıdınız mı? Durrell ve Powys ile uzun yıllara dayanan bir dostluğunuz var.

Miller
Durrell. Elbette kendisiyle çok yakındık ama onu bir İngiliz yazar olarak göremiyorum. Bence aksine, bütünüyle İngiliz-olmayan bir yazar Durrell. Diğer yandan John Cowper Powys üzerimde en çok etkisi olan yazardır ama hiçbir zaman onunla tanışıp tam anlamıyla bir ilişki kuramadım. Buna kalkışamadım! Ben bir cüceyken, o bir devdi. Benim tanrım, akıl hocam, idolümdü. Yirmili yaşlarımın başlarında peşini bırakmıyordum. O zamanlar New York'da işçilerin gittiği mekanlarda ve bu türden yerlerde konuşmalar yapardı. Onu dinlemek için yalnızca on sent ödemeniz yeterliydi. Otuz yıl kadar sonra Galler'de onu görmeye gidip, yazdıklarımdan haberdar olduğunu öğrendiğimde büyük şaşkınlık yaşadığımı anımsıyorum. Yazdıklarıma gerçekten saygı duyuyor gibi görünüyordu ki buna daha da şaşırmıştım.

PR
O günlerde Orwell'i de tanıyordunuz.

Miller
Orwell'le Paris'i ziyaret ettiği zamanlarda iki ya da üç kere görüşmüşüzdür. Arkadaşım olduğunu söyleyemem, yalnızca bir tanıdık diyelim. Ama "Paris ve Londra'da Beş Parasız"[8] beni çılgına çevirmişti; o kitabın bir klasik olduğunu düşünüyorum. Benim için, yazdığı en iyi kitaptır o. Fakat kendi yolunda harikulade bir adam olsa da, Orwell'in bir aptal olduğunu düşünüyordum. Diğer birçok İngiliz'e benziyordu, bir idealistti ve bana göre, ahmak bir idealistti. Prensip sahibi bir adam, deriz ya. Prensip sahibi adamlar beni sıkar.

PR
Politikayla çok ilginiz yok, değil mi?

Miller
Hem de hiç. Politika benim için bütünüyle çirkin, çürümüş bir şey. Politikayla hiçbir şey elde edemeyiz. Her şeyi adileştiriyor.

PR
Orwell'inkisi gibi politik bir idealizm de mi?

Miller
Özellikle de o! Politik anlamda idealist olan insanlar gerçeklik hislerini kaybediyorlar. Bir politikacı her şeyden önce gerçekçi biri olmalı. İdeal ve prensip sahibi bu insanlar,

---

[8] George Orwell, "Down and Out in Paris and London", Victor Gollancz Ltd, Londra 1933. Tercümesi, "Paris ve Londra'da Beş Parasız", İthaki Yayınları, İstanbul 2004.

kanaatimce, ciddi bir şaşkınlık içinde. Politikacı olmak isteyen birisi odunun teki olmak zorunda, biraz katil ruhlu; insanların iyi ya da kötü olsun bir fikir uğruna kurban edilmesini ya da katledilmesini kaldırabilecek bir yapıda olmalı. Demek istediğim, politikada yükselebilen insanlar böyledir.

PR
Sizi etkilemiş olan geçmişin büyük yazarlarından konuşmak istiyoruz. Balzac, Rimbaud ve Lawrence üzerine çalışmalar yaptınız. Sizi kendisine çeken belli bir yazar türü olduğunu söyleyebilir miyiz?

Miller
Bunu kesinlemem zor; sevdiğim yazarlar çeşitlilik gösteriyor. Ama asıl sevdiklerim, bir yazardan daha fazlası olanlar. Metafizik ya da her neyse o (nasıl bir tanım kullanacağımı bilemiyorum), esrarengiz bir X özelliğe sahip olan adamlar; edebiyatın sınırlarını aşan fazladan bir şeye sahipler. İnsanlar genellikle kendilerini eğlendirmek, oyalamak, zaman geçirmek ya da bir şeyler öğrenmek için okuyor. Bense uzun zamandır ne zaman geçirmek ne de bir şeyler konusunda eğitilmek için okuyorum; kendimi unutmak ve esrimek daha önemli. Her zaman beni kendimden koparıp alacak bir yazar arıyorum.

PR
D.H. Lawrence üzerine yazdığınız kitabı neden bir türlü bitiremediniz?

Miller
Bu çok basit. Kitapta ilerledikçe, ne yaptığımı daha da bilmez bir hale geliyordum. Sonunda kendimi bir çelişki yumağının içinde debelenirken buldum. Aslında Lawrence'ın gerçekten kim olduğunu bilmediğimi, onu bir yere koyamadığımı fark ettim; bir süre sonra onunla başa çıkamayacak bir hale gelmiştim. Tam anlamıyla afalladım. Kendimi bir cangılın içine sokmuştum ve bir türlü buradan çıkmayı beceremiyordum. Ben de bıraktım.

PR
Ama Rimbaud üzerine çalışmanızda[9] böyle bir şey yaşamadınız.

Miller
Tuhaftır ki, yaşamadım. Bir kişilikten ziyade, gizemdi Rimbaud. Ama Rimbaud üzerine kitabımda fikirlerle çok fazla cebelleşmem de gerekmedi. Lawrence ise bütünüyle bir fikir adamıydı ve edebiyatını da bu fikirlerin üzerine kurmuştu.

PR
Ama ille de Lawrence'ın fikirlerine katılmak zorunda değilsiniz.

Miller
Hayır, tamamına değil elbette. Fakat arayışını ve mücadelesini takdir ediyorum. Dahası, Lawrence'la hemfikir olduğum birçok nokta da var. Diğer taraftan, kahkahayı

---

[9] "The Time of the Assassins: A Study of Rimbaud", New Directions, New York 1956. Tercümesi, "Rimbaud ya da Büyük İsyan", Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1994.

koyduğum noktalar da. Bana saçma ve aptalca görünen şeyler. Bugün ona dair daha iyi bir bakış açısına sahibim ama artık hakkında herhangi bir şey yazıp çizecek kadar kendisini önemsemiyorum. O zamanlar benim için bir şey ifade ediyordu; beni bütünüyle avcunun içine almıştı.

PR
Sanırım artık pornografi ve müstehcenlik konularına değinmemizin zamanı. Umarız rahatsız olmazsınız. Sonuçta bu konu üzerine bir otorite olarak kabul ediliyorsunuz. Bir yerlerde, "Müstehcenlikten yanayım ama pornografiye karşıyım," dememiş miydiniz?

Miller
Oldukça basit aslında. Müstehcen olabildiğince doğrudan ve açık, pornografi ise dolaylı olmalı. Doğruyu söylemekten yanayım, saklamaktan değil; gerektiği takdirde doğrular soğuk ya da şok edici olabilir. Diğer bir ifadeyle, müstehcenlik arıtıcı bir süreçken, pornografi yalnızca kasveti arttırıyor.

PR
Ne anlamda arıtıcı?

Miller
Ne zaman bir tabu yıkılsa, ardından iyi bir şey gelir. Diriltici bir şey.

PR
Tüm tabular kötü müdür?

Miller
İlkel insanlar için değil. İlkel hayatta tabuların varolmasının bir nedeni vardır. Fakat bizim hayatlarımızda değil, medeni toplumlarda değil. Bizim için tabular tehlikeli ve zararlıdır. Gördüğünüz gibi, medeni insanlar hayatlarını ahlak kurallarına ya da herhangi bir kurala göre sürmez. Bu kurallar hakkında konuşuruz, sözde bağlılık gösteririz ancak aslında kimse inanmaz. Demek istediğim, kimse bu kuralları hayata geçirmez, hayatımızda yeri yoktur. Tabular sersemliktir, hastalıklı zihinlerin ürünüdür; kendi hayatlarını yaşayacak cesareti olmayan, ahlak ve din kılıfı altında bize belli şeyler dayatan korkak insanların. Dünyayı, medeni dünyayı ise ekseriyetle dinsiz olarak görüyorum. Medeni insanların hayatlarında dinin bir güç olması her zaman için yanlıştır, ikiyüzlülüktür – bu dinleri başlatan ilk insanların gerçekten anlatmak istediklerinin tam zıttı bir durumun oluşmasıdır.

PR
Ama gene de sizin oldukça dindar bir insan olduğunuz söylenir.

Miller
Evet ama herhangi bir dinin çatısı altında değil. Bu ne anlama geliyor? Bunun anlamı yalın bir şekilde yaşama saygı duymak, ölüm yerine yaşamın tarafında olmaktır. Bu açıdan "medeniyet" kelimesi zihnimde ölümle bağlantılıdır. Bu kelimeyi felç edici, engelleyici, boğucu bir şey olarak kullanıyorum. Benim için her zaman böyle olmuştur. Altın çağlara inanmıyorum. Demek istediğim, altın çağ denilen zamanlar çok az insan

için bu niteliği taşımış, seçkin bir azınlık için; oysa kitleler her zaman sefalet içinde kalmış; batıl inançlar taşımışlar, cahil kalmışlar, ezilmişler – Kilise ve Devlet tarafından boğulmuşlar. Ben halen, kültür ve medeniyet arasındaki antitezi kurmuş olan Oswald Spengler'a inanıyorum. Medeniyet, kültürün damar sertleşmesidir.

PR
Durrell, on yıl kadar önce *Horizon* için sizin hakkınızda yazdığı makalede, müstehcenliği bir teknik olarak nitelendiriyor. Size göre de müstehcenlik bir yazın tekniği mi?

Miller
Ne demek istediğini anladığımı sanıyorum – bir şok tekniği olarak, müstehcenlik. Bunu bilinçsiz bir şekilde kullanmış olabilirim ancak hiçbir zaman bilinçli olarak değil. Benim için müstehcenlik diğer tüm konular gibiydi. Nefes almak gibi, tüm ritmimin bir parçası olarak kullandım. Müstehcen olduğunuz anlar vardır; olmadığınız anlar da. Müstehcenliği hiçbir şekilde en önemli unsur olarak görmedim. Ama oldukça mühim elbette; inkar edilemez, gözardı edilemez, bastırılamaz bir unsur.

PR
Ama abartılabilir...

Miller
Elbette, ama abartılsa bile bundan ne zarar gelir ki? Neden bu konuda bu kadar endişeliyiz? Kelimeler, kelimeler – kelimelerde korkacak ne var? Ya da fikirlerde? Baştan çıkarıcı olduklarını düşünelim; ama bundan korkacak mıyız? Zaten her şeyi yaşamadık mı? Savaşlar, hastalıklar, salgınlar, kıtlık gibi felaketlerle yokoluşun kıyısına kadar gelmedik mi? O halde müstehcenliğin abartılması neden bizi tehdit ediyor? Tehlike ne?

PR
Hızlı tüketime yönelik Amerikan kitaplarında oldukça sık rastlanan şiddet unsuruyla kıyaslandığında, müstehcenliğin hafif kaldığını da söylüyorsunuz.

Miller
Evet, bu sapkın, sadist edebiyat beni tiksindiriyor. Kendi yazdıklarımın ise her zaman sağlıklı olduğunu söylemişimdir çünkü keyifli ve doğal olanı yazıyorum. Hiçbir zaman insanların gündelik hayatlarında konuşup yaptıkları şeyler dışında bir şey ortaya koymadım. Kendi malzememi nereden alıyorum ki? Şapkadan bir şey çıkardığım yok. Bahsettiğim her şey etrafımızda, her gün bu havayı soluyoruz. Ama insanlar bunu inkar ediyor. Basılı olan ve konuşulan sözcükler arasındaki fark ne? Her zaman için böyle bir tabuya sahip değildik. İngiliz edebiyatında neredeyse her şeyin kabul edildiği bir dönem de oldu. Yalnızca son iki ya da üç yüzyıldır bu rahatsız tutuma sahibiz.

PR
Ama bir Henry Miller kitabında okuyabildiğiniz sözcüklerin tamamını (Geoffrey) Chaucer'de bile bulamazsınız.

Miller
Ama keyifli ve sağlıklı bir doğallığın yanında, ifade özgürlüğünü bulabilirsiniz.

PR
Peki o halde, Durrell'in *Paris Review*'a verdiği röportajda, bugün geriye dönüp baktığında "Kara Defter"in[10] içinde müstehcen olarak nitelendirilebilecek kısımlar bulduğunu söylemesine ne diyorsunuz?

Miller
Öyle mi? O halde şunu belirtmeme izin verin; o kısımlar benim de en çok beğendiklerimdir. İlk okuduğumda da, bugün de o kısımların harikulade olduğunu düşünmüşümdür. Baksanıza, belki de Durrell yalnızca sizinle kafa buluyordu.

PR
Neden cinsellik üzerine bu kadar çok yazdınız? Sizin için özel bir anlamı var mı?

Miller
Bunu yanıtlamak kolay değil. Aslında, bana düşman eleştirmenlerin "saçmalık" olarak nitelendirdiği şeyler hakkında da, cinsellik üzerine yazdığım kadar yazdığımı düşünüyorum. Ama onlar yalnızca cinselliğin üzerine gitmeyi tercih ediyor. Hayır, cinselliğin hayatımda ciddi bir yer teşkil ettiği gerçeği haricinde bu soruyu yanıtlayamam. Gayet renkli ve iyi bir cinsel yaşantım oldu; bunun neden konudışı bırakılması gerektiğini anlamıyorum.

PR
Bu durumun New York'ta sürdüğünüz yaşamı kesip Paris'e gelmenizle bir ilgisi var mı?

Miller
Hayır, sanmıyorum. Ama Amerika'da yaşayan biri Fransa'ya geldiğinde, cinselliğin her yeri sardığını hissediyor. Her yerde etrafınızı sarmış durumda, tıpkı bir akışkan gibi. Demek istediğim, Amerikalıların da herhangi bir başka yerdeki insanlar kadar güçlü, derin ve türlü cinsel ilişkiler kurduğundan şüphem yok fakat cinsellik bir şekilde Fransa'daki gibi etrafınızı sarmış değil. Ayrıca Fransa'da bir erkeğin hayatında kadının yeri çok daha fazla. Orada kadınların hayatta daha sağlam bir duruşu var, ciddiye alınıyor ve yalnızca bir eş ya da metres değil, bir birey olarak ilişki kuruluyor. Bunun yanında Fransız erkekler, sosyal hayatta kadınlarla birlikte olmaktan hoşlanıyor. İngiltere ve Amerika'da ise erkekler daha çok kendi aralarında olmayı tercih ediyor gibi.

PR
Gene de sizin Villa Seurat'ta süren yaşamınız oldukça maskülen bir yaşamdı.

Miller
Evet, kesinlikle öyleydi ama her zaman kadınlarla bir arada süren bir yaşamdı bu. Gelip giden birçok arkadaşım oldu, bu doğru, ama tüm hayatım boyunca süren dostluklarım

---

[10] "Black Book", Lawrence Durrell, Obelisk Press, Paris 1938. Durrell'in 24 yaşında yazdığı "Kara Defter", Obelisk'in Villa Seurat serisinde yayınlanmış; müstehcen olarak nitelendirilen kısımları nedeniyle romanın basılması Birleşik Devletler'de 1960, İngiltere'de ise ancak 1973'de mümkün olabilmiştir.

da var. Bu da burcumla ilgili bir nokta aslında; arkadaş edinmekte zorlanmayan bir adamım ben. Muhtemelen hayatımdaki en önemli nokta ve bu konuda bir şeyler söylemem gerekir. Yazmaya başladığım ilk zamanlarda diğerlerine ne denli borçlu olduğumu fark ettim. Tüm hayatım boyunca diğerlerinin yardımını aldım; arkadaşların ve hatta yabancıların. Arkadaşları olan birisi daha başka ne ister ki? Çok fazla arkadaşım oldu, harikulade arkadaşlar, hayat boyu süren arkadaşlıklar. Ama artık ölümler yüzünden bu insanları birer birer kaybediyorum.

PR
Cinselliği bir kenara bırakıp biraz resimden konuşalım. 1920'lerin ortasında yazma güdünüzü fark ettiğinizi söylemiştiniz; peki resim yapmaya yönelmeniz de aynı zamanlara mı rastlıyor?

Miller
Kısa bir süre sonrasında. Sanırım resim yapmaya 1927 ya da 1928'de başladım. Ama elbette yazıya karşı tutumum kadar ciddi bir şekilde eğilmedim resme. Yazmak istemem hayatımda çok ciddi bir yer kapladı. Yazmaya bu kadar geç bir yaşta (kesin olarak söylemek gerekirse, yazmaya başladığımda 33 yaşındaydım) başlamamın nedeni, daha öncesinde bu konuda hiç düşünmemiş olmam değildi. Yalnızca yazmayı kendimden çok yukarılarda tutmuştum, yeteneğim olduğunu düşünmüyordum, bir yazar ya da bir sanatçı olarak kendime inancım yoktu. Ama resme yaklaşımım böyle olmadı. Yalnızca değerlendirebileceğim bir başka yanım olduğunu keşfettim. Resim yapmak bana gerçekten keyif verdi, bu benim için diğer tüm şeylerden kaçmamı sağlayan bir dinlenme yolu gibiydi.

PR
Resim sizin için halen böyle bir özellik mi taşıyor?

Miller
Evet, daha fazlası değil.

PR
Peki bu farklı sanat dalları arasında temelde bir bağlantı görmüyor musunuz?

Miller
Kesinlikle. Bir şekilde yaratıcıysanız, bir diğer şekilde de olabilirsiniz. Ama benim için en önemli olan müzikti. Piyano çalıyordum ve iyi bir piyanist olmak istiyordum ama o kadar yetenekli değildim. İçim halen müzikle doludur. Hatta benim için müziğin yazmak ya da resimden bile daha önemli olduğunu söyleyebilirim. Her zaman aklımda olan müziktir.

PR
Bir zamanlar caza çok düşkündünüz, değil mi?

Miller
Evet, öyleydim. Ama bugün o kadar da değilim. Artık cazın içinin boşaldığını düşünüyorum. Çok fazla sınırlı. Sinemaya olanlar konusunda nasıl hayıflanıyorsam,

cazın kaderi de beni aynı şekilde etkilemiştir. Bu tür, geçen zamanla birlikte çok ama çok daha otomatik bir hale dönüşüyor; yeterli düzeyde evrim geçirmiş değil. Bir kokteyl gibi. Yanında şarap ve bira, şampanya ve brendiye de ihtiyaç duyarım.

PR
Otuzlu yıllarda sinema üzerine birkaç makale kaleme aldınız. Bu sanatı pratik etme şansınız oldu mu hiç?

Miller
Hayır ama halen bana bu şansı tanıyacak insanla tanışmayı umuyorum. Benim asıl canımı sıkan, sinemanın doğru bir şekilde değerlendirilememiş olması. Çünkü sinema içinde her türlü imkan ve olasılığı barındıran şiirsel bir mecra. Yalnızca rüya ve fantezi unsurunu düşünün. Ama bunu ne sıklıkla alabiliyoruz sinemadan? Zaman zaman ufak bir dokunuşa tanık olduğumuz oluyor ve şaşkınlık içinde kalıyoruz. Dahası, elimizin altında bulunan onca teknik aracı hesaba katın. Tanrım, daha bu araçları kullanmaya başlamadık bile. Sinemayla birlikte inanılmaz mucizeler, sürprizler, sınırsız bir keyif ve güzellik elde edebilirdik. Ama elimize geçen ne oldu? Yalnızca zırvalama. Sinema sanat türleri içinde en özgür olanı; sinema ile mucizeler yaratabilirsiniz. Aslına bakacak olursanız, artık okumaya daha fazla ihtiyacımızın kalmayacağı ve sinemanın edebiyatın yerini alacağı günü memnuniyetle karşılayabilirim. Filmlerde gördüğünüz yüzleri, jestleri her zaman hatırlarsınız; bir kitapla böyle bir şansınız yoktur. Eğer bir film sizi tam anlamıyla sarmışsa, siz de kendinizi tam olarak ona verirsiniz. Hatta müzik dinlemek bile tam olarak bu düzeyde değildir. Bir konser salonuna gittiğinizde berbat bir ortamla karşılaşabilirsiniz; insanlar esner ya da uyuyakalır, program çok uzun olabilir ya da sevdiğiniz şeyler içermiyordur. Bunun gibi şeyler. Ne demek istediğimi anlıyorsunuzdur. Ama sinemada, karanlıkta oturmak ve üzerinize gelen görüntülere dalmak; bu bir meteor yağmuruna dönüşebilir.

PR
"Yengeç Dönencesi"nin film uyarlaması hakkında da bir şeyler duyuyoruz.

Miller
Bu konuda çeşitli söylentiler olduğu doğru. Bazı teklif ve öneriler yapıldı yapılmasına ama halen birinin çıkıp da bu kitabı sinemaya nasıl uyarlayabileceğini bilemiyorum.[11]

PR
Bunu siz kendiniz yapmak ister miydiniz?

Miller
Hayır, istemezdim çünkü aslında bu kitabın sinemaya uyarlanmasının neredeyse imkansız olduğunu düşünüyorum. Öncelikle, orada sinema için gerekli olan öykü yok. Ayrıca, kitap çok fazla şekilde dile dayalı. Belki birisi bu tropik dili Japonca ya da Türkçe'de kurgulayabilir ama İngilizce'de bunun mümkün olduğunu sanmıyorum. Sinema oldukça canlı, çarpıcı, biçim verilebilir bir tür. Görüntülerle ilgili bir tür.

---

[11] Miller'ın ihtimal vermemesine rağmen, "Yengeç Dönencesi" 1970 yılında Joseph Strick tarafından filme çekilmiştir.

PR
Geçen sene Cannes Film Festivali jürisindeydiniz, değil mi?

Miller
Şüphe götürür bir tercih olduğumu düşünsem de, evet öyle. Muhtemelen Fransızlar buna, sanatıma duydukları saygı ve beğenilerinin bir karşılığı olarak karar verdiler. Elbette sinemayla ilgili olduğumu biliyorlardı ama bir gazeteci bana halen sinemadan hoşlanıp hoşlanmadığımı sorduğumda, artık neredeyse hiç film seyretmediğimi söylemek zorundaydım. Son on beş yıl içinde gerçekten iyi olduğunu düşündüğüm yalnızca birkaç film gördüm. Ama halen bir sinefil olduğum doğrudur.

PR
Yakın zamanlarda bir tiyatro oyunu yazdınız. Bu tür hakkında ne düşünüyorsunuz?

Miller
Tiyatro her zaman için girişmek istediğim bir türdü ancak bugüne dek buna cesaret edemedim. "Nexus"un, yeraltında hayat sürüp bir yazar olmak için çabaladığım zamanları anlatan kısımlarında, o günlerde yaşadığımız hayat üzerine bir oyun kurmaya nasıl da uğraştığımı anlatan çok canlı bir bölüm yer alır. Bu oyunu hiçbir zaman tamamlayamadım. Sanırım yalnızca ilk perdeyi yazabildim. Duvarımda bu oyunun nasıl kurulması gerektiği üzerine detaylı bir plan asılıydı ve üzerine saatlerce konuşabilirdim. Ama bir türlü yazamıyordum işte. Tamamladığım bu yeni oyun için ise, bir anda şapkadan çıktı diyebiliriz. Tuhaf bir ruh halindeydim, yapacak hiçbir şeyim yoktu, gidecek hiçbir yer de. Herkes bir yerlere dağılmıştı. Ben de neden oturup bir daha denemiyorum diye düşündüm. İlk başladığımda ne yapıyor olduğuma dair en ufak fikrim yoktu. Ama sözcükler akmaya başladı ve ben de buna karşı koymadım. Aslında bu oyunun yazılma sürecinde hiç gayret sarfetmediğimi söyleyebilirim.

PR
Oyun ne hakkında?

Miller
Hem her şey, hem de hiçbir şey. Ne hakkında olduğu önemli değil bence. Gerçeküstü unsurları da içeren bir fars ya da taşlama olarak düşünülebilir. Müzik de var; geri planda, sahnedeki bir müzik kutusundan geliyor. Oyun hakkında söyleyebileceğim en kesin şey, seyrederken içinizin geçip uyuyakalmayacağınız.

PR
Başka oyunlar da yazmayı düşünüyor musunuz?

Miller
Evet, bunu umuyorum. Bir sonraki oyun bir trajedi ya da insanı gözyaşlarına boğacak bir komedi olabilir.

PR
Şu sıralar başka neler yazıyorsunuz?

Miller
Başka bir şey yazmıyorum.

PR
"Nexus"un arkasını getirmeyecek misiniz?

Miller
Evet, elbette. Yapmam *gereken* bir şey. Ama henüz başlamış değilim. Birkaç girişimde bulundum ama hepsinde de yarıda bıraktım.

PR
Yapmanız *gereken* bir şey olarak mı görüyorsunuz bunu?

Miller
Evet, başladığım bu projeyi bitirmem gerekiyor. Sonuna geldik. Sanırım bu kadar ertelememin nedeni aslında bu projeyi sona erdirmek istememem. Bitirdiğim takdirde üzerinde çalışmak için başka bir kanala geçmem, yeni bir alan keşfetmem gerekecek. Çünkü kişisel deneyimlerim hakkında daha fazla bir şey yazmak istemiyorum. Bütün bu otobiyografik kitapları çok önemli bir şahsiyet olduğumu düşündüğümden yazmadım. Bu sizi güldürebilir ama üçlemeye başladığım ilk yıllarda bir adamın çekebileceği en trajik acıların öyküsünü anlattığımı düşünüyordum. Kesinlikle çektiğim büyük acılar var, bu doğru. Ama artık bunun o kadar da korkunç bir şey olduğunu düşünmüyorum. Üçlemeye "The Rosy Crucifixion"[12] adını vermemin nedeni bu. Üçlemenin kurulma ve yazılma süreci içinde bu acıların esasında benim için iyi olduğunu, acıların kabul edilmesiyle birlikte çok daha keyifli bir yaşamın kapılarını araladığını anladım. Bir insan çarmıha gerildiğinde ve son nefesini verdiğinde, kalbi tıpkı bir çiçek gibi açılır. Aslında ölmemişsinizdir, kimse gerçekten ölmez, ölüm diye bir şey yoktur, yalnızca yaşamın yeni bir düzeyine geçersiniz, yeni bir bilinç düzeyine, bilinmeyen yeni bir dünyaya. Nereden geldiğimizi nasıl bilmiyorsak, nereye gideceğimizi de bilmeyiz. Ama öncesinde ve sonrasında bir şey var, buna gerçekten inanıyorum.

PR
Bütün bu yıllar boyunca kendini bulmak isteyen yaratıcı bir sanatçının acı ve sıkıntılarını yaşadıktan sonra çok-satan bir yazar konumuna gelmek nasıl bir his?

Miller
Bu konuda hiçbir şey hissetmiyorum. Bütün bunlar benim için gerçekdışı. Kendimi bunun içinde göremiyorum. Aslına bakacak olursanız, bu durumdan hoşlanmıyorum da. Bana hiç keyif vermiyor. Gördüğüm yalnızca hayatımda daha fazla parçalanma olduğu; hayatıma daha fazla tecavüz, daha fazla saçmalık. İnsanlar artık beni hiç ilgilendirmeyen bir şeyle ilgileniyorlar. Şu ya da bu kitap artık benim için hiçbir şey

---

[12] Sexus (1949), Plexus (1953) ve Nexus (1960) kitaplarından oluşan üçleme. Miller'ın bu açıklamasına dayanarak, "Crucifixion" (Çarmuha Gerilme) ile ifade edilen acılar bütününe eklenen "Rosy" sıfatının, "umut verici" anlamıyla kullanıldığı düşünülebilir. Üçlemenin tercümesi Oğlak ve Kabalcı Yayınları tarafından yayınlanmıştır.

ifade etmiyor. İnsanlar bir kitap üzerine heyecan duyduklarında benim de bu heyecanı duyduğumu düşünüyorlar. En nihayetinde bir yazar olarak kabul edilmiş olmamın benim için harikulade olduğunu sanıyorlar. Ama durum şu ki, ben kabul edildiğimi bundan çok uzun zaman önce hissettim zaten; en azından umursadığım insanlar tarafından. Kalabalıklar tarafından kabul edilmek ise beni hiç mi hiç ilgilendirmiyor. Hatta acı veren bir şey bu. Çünkü yanlış nedenlerle kabul ediliyorum. Bu sansasyonel bir ilgi; gerçek değerimle kabul edildiğim anlamına gelmiyor.

PR
Ama bu, en sonunda size geleceğini tahmin edebileceğiniz tanınırlığın doğal bir parçası değil mi?

Miller
Evet, elbette. Ama bunu göremiyor musunuz? Gerçek tanınırlık, gerçek kabul edilme ancak sizinle aynı düzeyde olanlar tarafından geldiğinde yaşanır. Kendi denklerinizden. Gerçekten önem ifade eden yalnızca budur. Ve buna da yıllardır sahibim.

PR
Kitaplarınız içinde en iyisi olduğunu düşündüğünüz hangisi? Çoğu eleştirmen bunun "Yengeç Dönencesi" olduğunu söylüyor.

Miller
Her zaman bu kitabın "The Colossus of Maroussi"[13] olduğunu söylerim. "Yengeç"i yeniden okuduğumda, düşündüğümden daha iyi bir kitap olduğunu anladım. Sevdim de. Aslında beni şaşkına çevirdiğini söyleyebilirim. Çünkü yıllardır ona hiç geri dönmemiş, tek satırını okumamıştım. Kalıcı niteliklere sahip olduğundan dolayı çok iyi bir kitap, evet. Ama "Colossus" benliğimin bir başka düzeyinde yazılmış bir kitap. Bu kitapta sevdiğim şey, keyifli olması. Keyfi ifade ediyor, keyif veriyor.

PR
Yıllar önce yazdığınızı söylediğiniz "Draco and the Ecliptic" kitabına ne oldu?

Miller
Hiçbir şey olmadı. Bir gün bu kitabı yazabileceğim ihtimalini bir kenarda tutacak olursak, unutuldu. İlk düşüncem çok ince bir kitapta, hayatım hakkında yazdığım bunca kitapla ne yapmaya çalıştığımı anlatmaktı. Yazdıklarımı unutmak ve ne yapmayı umduğumu bir kez daha açıklamaya çalışmak. Böylelikle yazarın bakış açısıyla eserinin ifade ettiği önemi verebileceğimi düşündüm. Görüyorsunuz, yazarın bakış açısı diğer birçok bakış açısından yalnızca biri. Yazarın kendi eserinin ne değer ifade ettiği konusundaki fikri de diğer seslerin içinde kaybolup gidiyor. Yazar eserini düşündüğü kadar iyi tanıyor mu? Sanırım hayır. Yazar benim için daha çok, trans halinden çıktıktan sonra söyleyip yaptıklarını görerek şaşkınlığa düşen bir medyuma benziyor.

–RÖPORTAJIN SONU–

[13] The Colossus of Maroussi, Colt Press, San Francisco 1941.